

סוטה יד

משה שווערד

1. ספר בניהו בן יהוידע על סוטה דף יד/א

הראונו היכן משה קבור. נ"ל בס"ד הטעם שרצו לידע זאת, מפני כי היתה מחשבתם מקדם קדמתה להחריב בית המקדש ולהגלות את ישראל, וחשו פן ישראל ילכו על קברו ויתפללו שם ואז זכותו מגין שלא יצליחו הם כנגד ישראל, לכך רצו לידע אם אפשר לאדם לידע קברו והיכן הוא קבור, דאם רואין שידעו קבורתו אז יעמידו חיל לשמור שם, שלא יבא איש להתפלל על קברו, ואם לאו אז אין להם להשמר מחמת דבר זה.

2. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף יג עמוד ב

וכבר שלחה מלכות העובדי כוכבים אצל כו'. דהו חשבו דבכל הני סימנים היאך אפשר לומר דלא ידע איש גו' וקאמר דעמדו למעלה נדמה כו' והוא מבואר כי כבר נעשה משה גם בחייו דבר רוחני כמלאך כמ"ש לחם לא אכל ופירש מן האשה ע"כ גם במותו גופו שנקבר נשאר רוחני שאין לו גדר במקום ואין לעמוד על מקומו המיוחד לו והוסיף ר' חמא לומר שמשה בעצמו אינו יודע כו' כי כן נעשה כולו רוחני שלא ידע היכן גופו כלל כי נפש החומר ממנו וק"ל:

3. ספר בניהו בן יהוידע על סוטה דף יד/א

שם אף משה רבנו ע"ה אינו יודע היכן קבור. נ"ל בס"ד דקברו היה בו קדושה כמו ארון וכרובים, כי היה כח רוחני נברא מערב שבת דששת ימי בראשית, ולכן כמו דארז"ל גבי ארון וכרובים בנס עומדים, דמקומם אינו מן המדה, שאינם תופסים מדה מהמקום של בית קדשי קדשים, כן היה קברו של מרע"ה בנס עומד, ואינו לוקח מדה ממקום ההר, ולכן אפילו מרע"ה אשר קבור באותו הקבר אינו יודע באיזה מקום מן ההר הוא קבור:

4. משך חכמה על דברים פרק לד פסוק ו

(ו) ולא ידע איש את קבורתו - בספרי (פ' לב) י"א אף משה עצמו אינו יודע מקום קבורתו שנאמר ול"י איש ואין איש אלא משה שנאמר כו'. הביאור כי בירושלמי סוף יבמות דהדין ג' ימים נפשא טייסא על גופא, ובשבת פרק שואל (דף קנב:) אמרו כי כל י"ב חדש נשמה עולה ויורדת כי להנפש יש קישור אל הגוף ויחס מה וכדרך כל הנפרד שאינו רחוק ממקום הנפרד ממנו שחוזר ומגפפן, אבל האיש משה שאינו שייך אל הגשם כלל בחייו והיה נבדל מאשה, וארבעים יום בלא לחם ומים, ודבר ד' עמו פנים אל פנים הוא תיכף משנפסק ההתקשרות בין הנפש לגשמו תיכף עלה בין ארלי קודש, ולא ידע היינו כמו לא הכיר [וכמו (אשר) [כי] ידעתי (בראשית יח, יט) וכיו"ב הרבה], שלא היה שייך אל מקום קבורתו כלל, והוא מטעם שהיה איש אלדים בחייו ועניו מאד ולא היה מקושר ומסובך אל החומר ועניו כלל בחייו ככל האדם, וזה שאמרו ולא ידע איש אפילו משה.

ובגמרא סוף [פ"ק] סוטה (יג סע"ב) וי"א לא מת משה שנאמר וימת שם משה ונאמר ויהי שם עם ד' מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש. הענין כי האדם נקרא הולך, כי הוא הולך ממדרגה למדרגה לזכך נפשו ורוחו ולהקשיה לבבו מהחומר ועניו, לא כן המלאכים נקראים עומדים כי הם אינם הולכים ממעלה למעלה בזהירות עצמותם, כי המה שכליים מופשטים, ולכן כתיב (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וא"כ הצדיק שמת אף כי נפשו צרורה בצרור החיים בשמים מ"מ נקרא מת מצד מעלתו, כי הוא נעשה מהולך עומד, ומיתה הונח על אפיסת הפעולה כמו שאמרו (זכריה ג, ז) למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו, אבל משה שהשיג תכלית ההשגה מה שלא קם נביא עוד ולא יקום והיה למעלה ממלאכי השרת וראה מה שהי' יכול לראות א"כ הי' כמו המלאכים ואינו נקרא מת כלל, וזהו שאמרו משה לא מת כלל שנאמר וכו' ונאמר ויהי שם עם ד' [מדרגה הגבוה שבמדרגות] מה כאן עומד ומשמש, דייקו עומד שלא היה מדרגה שלא השיגה ונקרא עומד כהמלאכים, כן שם עומד ומשמש, א"כ ודאי דלא מת כלל. והבן.

5. ספר איזהו מקומן

ול"א ידע איש את קבורתו - בטעם הדבר: יעוי' הגהות הב"ח כדי שלא יבואו על קברו להתחנן לבטל גזירת הגלות. [מימרא זו איתא בעין יעקב, והגהות מהר"ץ חיות תמה למה נשמטה בתלמודינו].

6. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד ב

ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום - וכי אפשר לדבוקי בשכינה? והכתיב: דכי ה' א-להיך אש אוכלה! אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. ...

7. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד ב

דתניא: זה א-לי, ואנוהו - התנאה לפניו במצות; עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום.

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף יד. אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה להלביש ערומים כו'. כבר מצינו במס' שבת (קלג:) עה"כ (בשלח טו-א) "זה אלי ואנוהו", הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום כו', אלא דהתם מיירי במדות טובות ומפארות, דהיא כבוד גם להעושה, אבל כאן מיירי להלביש ערומים במעשה עצמו דכתיב "ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות עור", ולבקר חולים ולקבור מתים ולנחם אבלים שכל אלו הם דברים פשוטים ומלאכות זלים ומצטער האדם בהם, וגם אלו הם גמילות חסדים שצריכים לעשות.

9. רמב"ם יד החזקה הלכות אבל פרק יד

(א) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכן לשמח הכלה והחתן ולסעודם בכל צרכיהם ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות:

10. ספר המצות להרמב"ם - מצות עשה - מצוה ח

מצוה ח - היא שצונו להדמות בו ית' לפי יכלתנו והוא אמרו והלכת בדרכיו וכבר כפל צווי זה ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחרת ואמר אחרי ה' אלהיכם תלכו ובא בפירוש גם כן שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם הא-ל ית' על צד המשל ית' על הכל עליו רב:

11. השגות הרמב"ן על ספר המצות - העיקר הראשון

העיקר הראשון מן המאמר. השיב בו הרב הגדול ז"ל על בעל הלכות גדולות זצ"ל מפני שהביא במנין המצות מקרא מגילה ונר חנוכה מכלל מצות עשה. וכן מאה ברכות בכל יום וניחום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים ולחשוב תקופות ושמונה עשר יום לגמור בהן את ההלל, שאלו כולן מצות מדרבנן אינן מן התורה, ותשובותיו על זה תשובות גדולות מאד כאלו מכריחות להדות בהן... והתשובה השלישית שמנה בעל הלכות ניהום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים. ודברי הרב בתשובה הזאת נעלמים. אמר שמנה הלבשת הערום מפני שמצא בישיעה כי תראה ערום וכסיתו, כי אולי חשב מצות המזון ומצות המלבוש שתיים מזה הכתוב בקבלה, ואם כן היא סברא נפסדת שזה כולו נכנס בכלל מה שאמר ית' בתורה די מחסורו, שהוא כולל החסרונות כולם, כמו שאמרו אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, וכן אפילו להשיאו אשה כמו שנתבאר במסכת כתובות, הכל כמו שכתב הרב זצ"ל. וכן ניהום אבלים וביקור חולים אמר שמנה אותן מצוה מפני עצמן מפני שהן נדרשות בתלמוד, אשר ילכו בה, זו ביקור חולים, ושם הקשו, היינו גמילות חסדים, והשיבו, לא צריכא דאפילו בכן גילו, וכן דרשו, "בה" זו קבורה, והקשו היינו גמילות חסדים, והשיבו לא צריכא לזקן ואינה לפי כבודו. ותשובת הרב על זה בעיקר השני תשובה עוקרת עיקרים גדולים מסעפת פארות גבוהות, עוד עתיד אני להתוכח בהן בעזרת הבורא. אבל בעל ההלכות הוציאן למצות האלו מוהלכת בדרכיו שהיא מצות עשה. באמת כתב, וללכת בדרכיו ולהלביש ערומים לקבור מתים לנחם אבלים לבקר חולים, ומצוה אחת הן, וזה ממה שאמרו בגמרא סוטה א"ר חמא בר' חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם ללכת אחר הקב"ה, אלא מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה הלכש ערומים מה הקב"ה בקר חולים אף אתה בקר חולים, מה הקב"ה קבר מתים אף אתה תקבור מתים, מה הקב"ה מנחם אבלים אף אתה תנחם אבלים. מכאן הוציא אותם ומנאם מצוה להדמות בו ית' כפי יכלתנו, והוא שנאמר והלכת בדרכיו, והביא בספרי, מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום. אמר וכפל זאת המצוה בלשון אחר שנאמר אחרי ה' תלכו ובא בפירוש ענינו להדמות אליו בפעליו הטובים. א"כ למה יתמה על בעל ההלכות, הוא תפס הלשון השנוי בספרי במצוה הזאת, ובעל ההלכות תפס לן הלשון השנוי בגמרא. והנראה בכל זה שכל אלו ג"ח הם ובכלל ואהבת לרעך כמוך הם נכנסים, וכל שנתרבה בגמילות החסד בזקן ואינה לפי כבודו ובגן גילו מאיזה מקום שיתרבה הכל מצוה אחת היא לגמול חסד עם האח.

אי עבר הירדן בכלל ארץ ישראל אי לא

12. חידושי הגרי"ז מסכת סוטה דף יד עמוד א

גמ' דרש רב שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל ... הקשה הגרי"ז ז"ל לשיטת הרמב"ן בהשגותיו לסהמ"צ מצוה ד' שהוסיף על מניינו של הרמב"ם מצות עשה דישוב ארץ ישראל דס"ל שהוא מצוה בפני עצמן מקרא (במדבר לב, נג) והורשתם את הארץ וישבתם בה, (וכ"כ הרמב"ן עה"ת שם, ודלא כרש"י שם שאינה מצוה אלא הבטחה שישבו בארץ), א"כ מדוע רצה משה רבינו להכנס לא"י רק מפני המצות התלויות בה, תיפו"ל משום ישוב א"י עצמו שהוא מצוה וצ"ע. [וע"ע בבית הלוי ח"ב סי' נ' מש"כ במחלו' הר"מ והרמב"ן הנ"ל].

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י. ע"י במס' ב"ב (צ.א.) דאין יוצאין מא"י לחו"ל, ופי' הרשב"ם שמפקיע עצמו מן המצות התלויות בארץ. וכתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' קצח) דלאו לענין מעשרות קאמר משה רבינו, דהא בעבר הירדן היה, ושם נוהגות, ולמה ביקש שיעבור הירדן, ישאר חי בעבר הירדן, ויקיים שם המצות, אלא מיירי במצות הנוהגות במלחמת עממים, ובהבדלת ערי מקלט להשלים המצוה שהתחיל בה, ובהכרתת זרעו של עמלק, ולמנות מלך, ובבנין ביהמ"ק, שלא היו נוהגות עד שעברו את הירדן, הנהו בעי משה לקיומי, אבל לענין קדושת הארץ, כמו שארץ כנען אשר לעבר הירדן ימה היא קדושה, כן ארץ סיחון ועוג נוהגות בה כל חובת קרקע, עיי"ש שהארץ בזה.

• ספר ברכי יוסף על או"ח - סימן תפט: ג

[ג] הנה נא הואלתי חקור דבר אי מצו לאתויי מנחת העומר מעבר לירדן או לא. וזו תקירה פרטית ללמד על הכלל, אי עבר הירדן בכלל ארץ ישראל אי לא...

ואולם נראה דהא מילתא תליא באשלי רברבי ופולגתא דרבוואתא קמאי היא. וזה, דאשכחן לרש"י בסנהדרין דף י"א ע"ב על מה ששינוי ת"ר על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל, על שתיים מהן מעברין, כתב וז"ל, על שתיים מהן מעברין אפי' על עבר הירדן והגליל וכו' דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן וכו', ע"ש. וכ"כ במנחות דף פ"ג ע"ב, כל הארצות שבארץ ישראל כגון יהודה ועבר הירדן והגליל כשרות. אלמא סבר דעבר הירדן בכלל ארץ ישראל ומביאין עומר מעבר הירדן. ולא זו בלבד אלא דאשכחן לרש"י דלשון עבר הירדן ששינוי בברייתא פירשו על ארץ ישראל, דתניא במנחות דף ק"ט הרי עלי עולה שאקריבנה במדבר והקריבה בעבר הירדן יצא... וכל קבל דנא חזיתיה לדעתיה דהר"ן שכתב שם בנדרים וז"ל, ההיא שעתא לא הוה עבר לן ירדנא ועבר הירדן לא נתקדש להבאת עומר ולמקצת קדושות, עכ"ל. ומשמע דאירי בערי סיחון ועוג דיש בהם ניצוצי קדושה מיהא, אלא דלא קדשי לעומר ודכוותיה. אלמא דהר"ן סבר כדעת מהר"י אדריבי והרב מהריט"ץ דעבר הירדן אינו בכלל ארץ ישראל ואינו קדוש להבאת העומר וקצת קדושות...

• ספר יד דוד-בכורות נה

דף נה, א. והו' לו בשני עברי הירדן אילך ואילך וכו', חייב לומר חוצה לארץ הארץ. מדקאמר הכי ש"מ דעבר הירדן לאו חוצה לארץ היא, דאי ס"ד חוצה לארץ מאי וא"צ לומר, דהא עבר הירדן נמי חוצה לארץ היא, וא"כ אודיבה ח"ל וארץ רבוואת טפי דלמא מצטרפי אע"פ שאין נהר מפסיק ביניהם, וכ"ש עבר

הירדן וא"י שנהר מפסיק ביניהם, וכן הוכיח מזה בספר דרך המלך דף ס"ב, ולפי קשה לדעת הסוברים דעבר הירדן אינה כא"י, ועיין בר"ן בנדרים דף כב, א עדיין לא עברינו ירדנא דכתב דאין מביאין עומר מעבר הירדן, אמנם הא כתב שם הר"ן למקצת קדושות, משמע דלא זוי ח"ל גמורת, אלא דלא הוה בה קדושת א"י גמורת, ולמקצת קדושות נתקדשה ולמקצת לא נתקדשה, וא"כ אתי שפיר, דברישא קתני עבר הירדן דאין חלוקין כל כך בקדושותיהן, די"ל בעבר הירדן עכ"פ מקצת קדושות מא"י, והדר קתני ח"ל גמור.

• חזון איש בכורות כז:

שם ככתוב עשאו גבול צפ"ע, נראה דאנן כנטן ועבר הירדן מד אנן כיה אלא הירדן עשאו גבול צפ"ע וממילא מפסיק בין עבר הירדן לארץ כנטן, ומכ סקראו צפ"ע לא שאינו מכלל א"י [דאין זו סברא כול, ועיד דכרי מכנח ועד יריחו כרי זכ א"י ולמכ לא יכא א"י מיריחו ולמטכ] אלא כחשוב חילוק גבול, וממילא לרי"מ דחילוק גבול מחלק למעשר הירדן מפסיק, ודוקא מיריחו ולמטכ אבל מכנח עד יריחו אינו מפסיק.

• שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן קצח

...ובפ"ק דכלים (מ"ו) דמני עשר קדושו' ומני א"י מקודש' מכל הארצו' לענין עומר ובכורו' ושתי הלחם בודאי עבר הירדן

בכלל א"י היא והכי מוכח בפ' כל קרבנו' הצבור (פ"ג ע"ב) דפי' טעמא דשתי הלחם משום דכתיב ממושבותיכם ולא מחוצ' לארץ ובודאי דעבר הירדן בכלל מושבות היא כשאר א"י ובעומר הוא דפליגי ר' יוסי ורבנן התם (פ"ד ע"א) בקראי וכן בפרקא קמא דסנהדרין (י"א ע"ב) אמרי' דעל שלש ארצו' מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל ואע"ג דאמרי' התם (סנהדרין י"א ע"ב/ש) שאין העומ' בא אלא מיהודה היינו לכתחלה מפני שהוא קרוב וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' תמידין ומוספין (פ"ז ה"ה) וכן בכורים דדרשי בפ' הספינה (פ"א ע"א) אשר תביא מארצך למעוטי ח"ל עבר הירדן בכלל מארצך הוא והכי איתא בפ"ק דבכורים (מ"ו) ואף ר' יוסי הגלילי דס"ל דאין מביאין בכורים מעבר הירדן כדאי' התם (שם) ובברייתא דספרי וכן ר"ש לאו משום דסבירא להו דאינה מכלל א"י אלא משום מיעוטא דקרא משום דכתיב אשר נתת לי ה' פרט לעבר הירדן שנטלתו מעצמך א"נ משום דאינה זבת חלב ודבש וכטעמא דת"ק דס"ל דאין מביאין בכורו' אלא מארץ חמשה עממין ולא מארץ גרגשי ופריזי משום דלא כתיבי בפ' קדש לי דכתיב ביה זבת חלב ודבש שפי' בשאר א"י אין מביאין אלא מן המובחר וכדתנן בפ"ק דבכורו' (מ"ג) ומייתו לה בפ' כל קרבנות צבור (פ"ד ע"א) אין מביאין בכורים לא מתמרים שבהרי' ולא מפירי' שבעמקים ולא מזוית שמן שאינו מן המובחר ולא מפני שאינו קדוש אימעית' וכן בעש' קדושו' דמס' כלים שמנו עירור' המוקפו' חומה עבר הירדן בכלל היא והכי איתא בהדיא בפ' בתרא דערכין (ל"ב ע"ב) וכן מצאתי בתוספתא דסוטה דמרבי עבר הירדן לענין עגלה ערופ' וכן בברי' דספרי וכן כתב' לזו הרמב"ם ז"ל (פ"י מה' רוצח ה"א) אע"ג דאין מביאין עגלה ערופ' בחוצ' לארץ ואע"ג דפליגי תנאי בברי' דספרי ומייתו לה בפ' בתרא דבכורו' (נ"ה ע"א) ירדן אי הוי מארץ כנען אי לא וכן בירושל' דמס' חלה (פ"ד ה"ח) אית תנאי תני הירדן מא"י ואית תנאי תני הירדן מח"ל אית תנאי תני הירדן גבול בפ"ע ומשמע דכולהו מודו דעבר הירדן לא מארץ כנען הוא לאו לענין פטור חובת קרקע קא איירי אלא לענין פירושא דקרא דכי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען דכתי' לגבי ערי מקלט הוא דפליגי אבל לענין חיוב חובת מצו' קרקע שוות הן [אם לא] היכא דאיכא מיעוטא דקרא משום זבת חלב ודבש ..... אבל לענין קדושת הארץ זו וזו שוות הן וכדאוכחנא מההיא דשלש ארצות לביעור וכן מה שאמרו בסוף פ' המקנא (י"ד ע"א) אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל בארץ יתקיימו על ידי לאו לענין מעשרו' דקאמר דהוא בעבר הירדן היה ושם נוהגות ולמה בקש שיעבור הירדן יכולה הית' שבועת הקב"ה להתקיים שלא יעבור הירדן וישאר חי בעבר הירדן ויקיים שם המצות אלא במצות הנוהגו' במלחמת עממים ובהבדלת ערי מקלט להשלים מצוה שהתחיל בה ובהכרתת זרע של עמלק ובמנות מלך ובבנין ב"ה שלא היו נוהגות עד שיעברו את הירדן הנהו הוה בעי לקיומי אבל לענין קדושת הארץ כמו שארץ כנען אשר לעבר הירדן ימה היא קדושה כן ארץ סיחון ועוג נוהגו' בה כל חובת קרקע ...

• דף על הדף סוטה דף יד עמוד א

במפרשים תמהו על עיקר פליאתו של ר' שמלאי למה לא אמר כפשוטו שמרע"ה נתאוה להיכנס לארץ ישראל מחמת מצות ישוב ארץ ישראל, שמנאו הרמב"ן (מ"ע נוספות ד') למצות עשה ממה שנאמר והורשתם את הארץ וישבתם בה. ותירץ במשך חכמה (ר"פ ואתחנן) דגם בעבר הירדן עכ"פ טרם שכבשו וחילקו ארץ ישראל קיימו מצות ישיבת ארץ ישראל בעבר הירדן, שגם שם הי' בכלל "והורשתם את הארץ וישבתם בה" שהורישו שם את האמורי וגירשום וישבו בעריהם.

בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' קצ"ה) דן בארוכה לענין עבר הירדן אי יש בו משום קדושת א"י, והוכיח מכמה מקומות דחייב במצות התלויות בארץ ישראל. ומפרש דמה דאיתא הכא הרבה מצוות נצטוו ישראל בארץ, לאו היינו מצוות התלויות בארץ, שאלו הרי נוהגות גם בעבר הירדן, (עכ"פ אחרי שכבשו וחילקו א"י), אלא לענין כיבוש העממים והבדלת ערי מקלט, והכרתת זרעו של עמלק ומצות מלך ובנין בית המקדש שלא היו נוהגות רק בארץ ישראל ממש.

עוד כתב שם (בסי' ר) דענין קדושת ארץ ישראל אינה תלויה בדין מצות התלויה בארץ, ולכן עבר הירדן אע"פ דחייבת במצות התלויה בארץ, אין זה קדושה של ארץ ישראל, ומצות ישוב א"י מקיימים גם בעבר הירדן, אבל בא"י גופי' ישנה תוספת משום חיבוש קדושת ארץ ישראל.

14. מהרי"ץ חיות

נשמע בתלמודו: שם כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר. נ"צ עיין בלך שבב דהתעורר וכי לא טבד תשה את ה' רק למען קבלת פרס. והרי אמרינן במשנה אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס ע"ש. אולם כבר נארו המפרשים מה שאמרו שכר מלוא מלוא. דכל ענין העבודות נערכ בכל עת להשגה. וכל מה שהוא חכם ומבין יותר מגדולת יולד כל. כן חרב השמחה. עת כי זכה למלאות לווט יתבדך. והמלוא בעלמה היא השכר. ומשה נאווה לארץ ישראל כדי לקיים מלוא התלויות בה. ופעולות אלו המלוא יסיו שכרם אשר זכה למלאות לווט ית'. ומזה הלך אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש רק לקבל שכר. היינו שכר עשיית המלוא. דהמלוא בעלמה שכרם אתם. מעלה אני עליך כאלו כבר עשיתם והלכו בעלמו מספיק: תו"ס ד"ה כדי ליגעה ולא שייך לתימר דריש עצמי דקרא

15. ספר בניהו בן יהוידע על סוטה דף יד/א

שם כדי שיתקיימו על ידי פירוש מה שאני מקיים עתה בדבור ובמחשבה בלבד, יתקיימו על ידי במעשה. או יובן בס"ד, הכונה אע"פ שמתקיימים על יד כל ישראל, הנה גדול הדור ובפרט כמשה רבנו ע"ה, שיש לו מגע במקום עליון להעלות שם קיום המצות שלו, מוכרח שיהיו כל מצות ישראל נכללים ונתלים במצות שלו, כדי שגם העולם יעלו עמו למקום עליון ויש חלק בכלום, ולזה אמר כדי שיתקיימו על ידי.

16. ספר רוח חיים על אבות - פרק א משנה ג

ויתכן עוד לומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב כו'...

ונעמיק עוד להשכיל בזה כי הנה אחרי אשר עיקר כוונת הבריאה היא להטיב לברואיו. ואם כן לפי זה יתכן כי העבודה היותר חשובה ומקובלת תהיה על מנת לקבל פרס כי יעבוד על מנת שייטיב לו שיגיע מזה נחת רוח לפניו יתברך שמו. אך באמת אם מכוין בעבודתו שיגיע לו שכר וכוונתו רק כדי שיגיע מזה נחת רוח להשם יתברך שמו בהטיבו עם ברואיו חלה עבודתם זהו העבודה המעולה. אכן אם מכוין הוא להנאתו היא העבודה הפחותה שהזהירנו מזה. והבחינה לזה אם יאמרו לו עבוד על מנת שייטיב לחבריך כי הלא מטובת חבריך יבוא גם כן הנחת רוח להשם יתברך והוא לא ירצה בזה כי אם שיגיע הטוב לו לעצמו. ואם כן אין רצונו כי אם לטובת עצמו ולא למלאות בזה רצון בוראו יתברך שמו. אבל אם ירצה באמת לעבוד כדי שייטיב לחבריו ויבוא מזה נחת רוח להשם יתברך אם חסיד כזה יעבוד על מנת לקבל פרס זה הוא העבודה הגבוהה העולה היא למעלה כי זה הכוונה בברואיו לטוב להם:

ובזה יובן מאמר חכמינו זכרונם לברכה (סוטה יד.) דרש ר' שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו עליו השלום לכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך כו' אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל כו'. אמר לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה מבקש אלא שכר כו'. ולכאורה יפלא הלא במצותיו חפץ מאוד ולא בשכר מצותיו ומשה רבינו עליו השלום רצה רק המצות ומה השיב לו שיתן לו השכר אמנם כן הוא לפי מדריגתו של משה רבינו עליו השלום שמצינו שרצה להפסיד שני העולמות עולם הזה ועולם הבא למען זכות את ישראל שייטיב להם ויבוא נחת רוח להשם יתברך. ואצל עובד כזה עיקר העבודה היא על מנת לקבל פרס ולכן הביאו שם בגמרא זה הלשון על משה רבינו עליו השלום. לכן אהלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל. כי כוונתו היתה כנזכר לעיל. וכי הערה למות נפשו. יעויין שם בגמרא ותשכיל דעת. אבל אצלינו אשר רחוקים אנחנו מהמדריגה זו הגבוהה, לכך אצלינו המובחר לעבוד שלא על מנת לקבל פרס. (ועמ"ש בפרק בן זומא משנה ד':)

17. טור אורח חיים סימן רח

וכתב עוד וי"א ונאכל מפריה ונשבע מטובה ואין לאומרו שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה ע"כ ובה"ג ישנו וי"א הרא"ש ז"ל לא היה אומרו וגם לא היה אומר ונודה לך וכו':

18. בית חדש על או"ח סימן רח

כתב עוד ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה ואין לאמרו וכו'. תימה הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי (במדבר לה לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל ואמר אם תטמאו את הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה ממש בגוף הארץ נסתלקה מפני הטומאה שטימאתם אותה ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכינתי מתוך בני ישראל כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל לפי שהשכינה היתה שורה בקרבם ממש ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל ועל כן ניהא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובתה:

davening for others to do tshuva?

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה. עי' במס' ברכות (י.) הנהו בריוני דהוו בשבכותיה דר"מ כו', אלא בעי רחמי עלייהו דליהדרו בתשובה. וכן איתא במס' תענית (כג:) אלא בעי רחמי דלימותו והיא בעי רחמי דליהדרו בתשובתא, ולכן היא נענתה תחילה כשהתפללו על הגשמים עי"ש.

ומבואר דיש להתפלל על הרשעים שיחזרו למוטב. וכן איתא בזוה"ק (פ' וירא דף קה.) אמר רבי מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגיהנם כו', ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם כו'. וכן מצאתי בספר החרדים (מצות תשובה פ"ה) כשם שחייב אדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל שישבו, וכשם שחייב להתפלל עליהם שישבו, כך חייב להשתדל לדבר על לבם במתק לשוננו להשיבם להקב"ה, וזה אחד מעיקרי התשובה. והובא דבריו בשלה"ק נדפוס ווארשא, מס' יומא עמוד התשובה דף עג: ד"ה לשון] והביא רא"י מגמ' כאן, וכן מגמ' תענית הנ"ל. אבל במס' סנהדרין (לו.) איתא, הנהו בריוני דהוו בשבכותיה דר' זירא והוה מקרב להו כי היכי דניהדרו בתשובתא, והוה קפדי רבנן. ומבואר דקפדי רבנן משום דאין להתפלל עליהם שישבו. ועי' ברמב"ם (תפלה פ"ב ה"א) בימי ר"ג רבו האפיקורסים בישראל, והיו מצדיקין לישראל ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה' כו', עמד ר"ג וב"ד והתקין ברכה אחת שתהי' בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסין. ועי' עו"ש (עבודת יוה"כ פ"א ה"ז) בימי בית שני צץ המינות בישראל ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו כו'. וכן כתב הרמב"ן (ויקרא ג-ט) בזוה"ל, "והוצרכתי להאריך בזה לסתום פיהם של צדוקים ימחה שמם" עכ"ל. ויש לחלק דבצדוקים ואפיקורסים מצוה לקללם, וכמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש (סנהדרין פ"י ד"ה היסוד

שו"ר בבאר הגולה] להמהר"ל מפראג, באר השביעין שהביא הגמ' ברכות הנ"ל, וכתב בזה"ל, ואף שהוא רשע אין להתפלל עליו שימות, מאחר שאפשר שישבו מחטאו כו', והתפלה כך היא, ולמלשינים אל תהי תקוה, רצ"ל שלא יהיו אנשים כאלו בעולם רק יחזרו מן מעשיהם, ולא אמר וכל המינים כרגע ימותו כי אז היה משמע כי מתפלל על מפתן, אבל אמר כרגע יאבדו שלא תהיה דעת מינות בעולם ואז יהיו נאכדים המינים מן העולם, וכל אויבי עמך מהרה יכרתו, ג"כ לשון זה שיסלקו אויבי עמך, וזהו פי' יכרתו שלא יהיה נמצא אויבים לעמך כו', ומלכות זדון כו' ותכניעם מהרה בימינו כו' כי המלכות העושה בזדון אותה תעקר, שלא תהיה עוד בעולם מלכות זדון זה, שלא יהיה לו לב זדון, ויתן לו הכנעה ואז לא יהיה מלכות זדון כו', וכל הדברים שנזכרו אין מדבר מן מפתן רק שיסיר השי"ת הדבר הרע הזה מלבם ויחזרו בתשובה כו' עי"ש. וראיתי בדברי תורה [להגה"ק ממונקאטש, ח"ב ס"י מון שכתב, רבים טועים כאילו דברי ברורי' הוא הלמ"מ מקובל בידינו

• זוהר חלק א דף קה/א

המגדל בנו לתלמוד תורה, ומוליכו לבית רבו בבקר ובערב, מעלה עליו הכתוב כאלו קיים (עליו) התורה ב' פעמים בכל יום, מה כתיב ויאמר לא אשחית בעבור העשרים. עוד פותחת ואומרת, אולי ימצאון שם עשרה, אומרת, רבונו של עולם שמא היו מאותם העשרה הראשונים של בית הכנסת שנטול שכר כנגד כלם שבאים אחריהם, מה כתיב (ביה) ויאמר לא אשחית בעבור העשרה, כל זה יש לנשמת הצדיק לומר על הרשעים, כיון שלא נמצא בידם כלום, מה כתיב וילך יהו"ה כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו, מהו למקומו, למקום מעלתו הידועה **אמר רבי, מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב, ולא יכנסו לגיהנם, דכתיב (תהלים לה יג) ואני בחלותם לבושי שק וגו', ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא בא אברהם אבינו לעולם, ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח, והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם. אמר רבי יהודה כיון שרואה הקדוש ברוך הוא שלא נמצא ברשעים כלום מכל אותם העניינים, מה כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו'.**

• ספר חרדים - פרק סח

כשם שחייב אדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל כדאיתא בסוף פ"ק דסוטה, ולפושעים יפגיע, מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה, ושבן, וכן במסכת תענית (כג א) אמרו על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמים הוא והאשתו שנענתה היא תחילה לשתי סבות, אחת לפי שהיתה נותנת היא לעני מקראב הנאתיה. והסבה השנית, לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכונתה שישובו בתשובה, ושבן: וכשם שחייב להתפלל על הפושעים שישובו, כך הוא חייב להשתדל לדבר על לבם במתק לשונו להשיבם להקב"ה, כדכתב הרב בעל חובת הלבבות ז"ל, וכדכתיבנא לעיל בשם הרב רבינו יונה שזהו אחד מעיקרי התשובה:

• מהרש"א על ברכות דף י/א

חטאים כתיב... ויש לעיין בזה דודאי באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה נחא דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים הרי אמרו (מכות י) בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו והרוצה לטהר מסייעין לו (יומא לט ע"ב) וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ה"ז בכלל הרוצה לטהר כו' אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה קשה מה יועיל בקשתו הא אמרי' (לקמן לג) הכל בידי שמים כו' ושאלו מתפללים והחזירנו בתשובה שלימה כו' ל"ק כ"כ כיון שהוא כולל את עצמו ויש ליישב וק"ל:

• ענף יוסף

ענף יוסף
מח מי כחיו חטאים חטאים כחיו. כתב המהרש"א ויש לעיין מה חזרו נאדם כמבקש רחמים על עולו להחזירו בתשובה נחא. דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. הרי אמרו בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וכדכתיב לקרא מסייעין אותו, וזה המבקש רחמים על עולו להחזירו בתשובה הרי זה בכלל הרוצה לטהר כו'. אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה. קשה מה יועיל בקשתו. הא אמרינן הכל בידי שמים כו'. ומה שאנו מחשבים והחזירנו בתשובה שלימה כו' לא קשה כל כך כיון שאם כולל את עצמו עכ"ל. וסוד הקשר המהרש"א הרי כמה קלות קלל דוד לשואלו. יבוא ריבולו וגו' יבין בניו יומים וגו'. וסוד כמה פאקיס. ומה שכתבתי לי כזה הוא. כי בלחם אוחן בני אדם אשר חזרו לרשעים מדעת עולמם. כלי שום סיבה מאבנת אוחן להם. כלי ספק שלא תועיל עליהם וכשנבילם בקצת אחרים. אמנם יש ויש חכמים כבירים בינונים אינם נוטים אל טרע מנחית עולמם. וזאת שאיזה סבה חיובית מחזיר. כמאמרם ז"ל ג' דברים מעבירין על דעתו ועל דעת קוט טו'. עניות ואוחן הסיבה כמה בידו של הקב"ה. כח"ל כל בני שמים. ועליהם תועיל תפלת אחרים מאת טו' מן המכ"ל ומה שאמר כי הם גרומי דוחה בשבטותי דר"מ ואוי משערי ליה פונא. כי הם סבה חיובית לכבד רשעתם להם. אם מזה שפעת קנינם וחסד חסד. והיה זה העושר אמר נבעולו לרעתם ולחטאתם ויחיה השעה שחזק להם לעור לרבי מאיר ולכבדו כמעשה ידיו. או להפך. כי דללו וחרבו יאורי פרנסתיהם מתוך לבם מזה עוברים על דעת קונם. הלא יגנו דים ונעק גם ר"מ מסס. וכדכתיב בני ר"מ רחמי עליה דליוותו. אמר לי דביחבו פי כחיו חטאים חטאים כחיו טו' לא שחליקה זאת כמעשה. כי המבואר לא קלל את הרשעים מעולם. כי כזה וכזה קלל המבואר את הרשעים עדי יאנחו מתוך קבל. אמנם זאת המעלה הגדולה בין חוטא רשעים ובין חוטא חטאים. ולומר כי החוטאים אשר חטאתם

מתוך לבם חזרו סבות מיראת אדם לחטא נכח. אין ראוי שיקלל אדם החטא כולל גמולו לעולמו. רק מקלל לאדם את החטאים וכמותם. כלומר להסגל מתן טו' מן השמים שירדו מהם בשבתם הפעילות אדם לחטא. ולא שיהא לא יושארו כחם רשעים. כי כדכתיב יסור במשכנך. וזה אשר סימם בנינים. אלא בני רחמי עלייתו וזה סודו במשנה. וכיון שישנו חטאים כלומר סבות הפעילות לחטאים שיש אין עוד רשעים. אלא הרשעים החטאים אשר שטתם על פעולתם נכחית עולמם לרחם המבואר

נחסיק וחזר ימח"י כל שפתי תלפזת. וכמה נעם נפאקיס (אוי סיס). עוד יש ליישב קשיים מהמהרש"א פ"ט מ"ט מהמהרש"א נעלמו אב"ח דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ודכ"ט יראת בעלות שיהא תלויה נחירה. אבל יראת סכנות היא בידי שמים לירא נעום אחרים וע"ש. ואיך איש דומעיל נקסא להחזיר רכע בתשובה עיי שום אחרים לירא שיהא בידי שמים. אלא מהכנה איש בידי שמים (באר אב"ח):

• שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן מ אות יג

בתפלת ברוריא שישובו הרשעים בתשובה ומה שתירץ כתר"ה על תפלת ברוריא על הרשעים שישובו בתשובה שהקשה מהרש"א בברכות דף י' בח"א הא הכל ביד"ש חוץ מיראת שמים דאולי ע"י תפלת האדם אין זה נקרא ביד"ש, הנה הוא דוחק גדול ולא מסתבר זה כלל דהא התפללה שהשי"ת יעשה שישובו בתשובה וזה הא תמוה מאחר דהוא בידי אדם, אבל צריך לומר שהתפללה היתה שלא יהא להם נסיונות וממילא ישובו שלא היו חוטאים אלא מחוסר פרנסה וכדומה, וגם שייך להתפלל שהשי"ת יזמין להם שישמעו דברי מוסר מאנשים צדיקים וישובו עי"ז בתשובה וזה יותר נכון.

20. ספר ילקוט ישיעהו

היה מביא וכו'. ר"ל אחר שנעשו בה מעשים שהוזכרו בפרק ראשון, היה הבעל מביא את מנחתה, פי', שהבעל מביא את מנחתה משלו. (מאירי).

ועי' מש"כ להלן בד"ה לא שמן. בשם הרמב"ן טעם למה הבעל מביא, ועי' גם בפנים יפות (פ' נשא) טעם בדבר. ובחזקוני (ה, טו) כתב: והביא את קרבנה אי אפשר שיהא קרבן זה לכפר עליה שהרי זבח רשעים תועבה במים.

(משלי כא, כז) הוא, אלא האיש מביא קרבן לכפרה על שראה בה פריצות בתחלה ולא הוכיחה, וגרם לשם הנכבד והנורא להמחות במים.

21. רמב"ן על במדבר פרק ה פסוק טו

אבל הוא יקריב מנחה לשם שיקנא את קנאתו וינקום את נקמתו ממנה:

22. ספר איזהו מקומן

כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה:

מה הטעם שאין מנחתה טעונה שמן:

בגמ' לקמן טו. מבואר שבוה דומה מנחת סוטה למנחת חוטא שלא יהא קרבנו מהורד. וברש"י עה"ת (נמדנר ה. טו.) כתב בשם המדרש במדבר רבה "שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחושך".

ובספר החינוך (מנזח שס"ו) נתן בזה טעם נוסף, "כי השמן עליון על כל המשקים שהוא צף על כולם, עתה הסוטה שקלקלה מעשיה, ויסירה בעלה מגבירה ונתנה למטה בשפל ובזיון, אין ראוי להביא בקרבנה השמן הנכבד שהוא נכון לגדולה ולאורה למשחה בו המלכים והכהנים הגדולים".

ובפנים יפות עה"ת (פרשת נשא) כתב טעם אחר: דיש לחוש שתטמא ותפסול המנחה

שנותן על כפיה, כגון שהיא נדה או שתטמא עצמה למת, לכך לוקחים קמח שלא הוכשר לקבל טומאה ואינו יוצק עליה שמן. והוסיף דמהאי טעמא כתיב במים המרים "והשקה את האשה", והיינו שנותן לה הכהן בכלי חרס לתוך פיה דבית הסתרים אינו מטמא ולא שתקח בידה.

ובתורת משה לחתם סופר (פרשת נשא) תמה על פירושו, דהרי הציץ מרצה על העולין אם נטמאו, ומה יש לחוש שמא תטמא המנחה [עי"ש בהערה במהדורה החדשה]. ובמנחת קנאות הקשה דבמנחות נד. איכא מ"ד דמנחת חוטא מגבלה במים א"כ בלא"ה הוכשרה המנחה במים לקבלת טומאה. מיהו ברמב"ם (פסוהמ"ק יא. ז.) משמע דרק דיעבד אם גיבלה במים כשירה ואין לעשות כן לכתחילה. אמנם המנחת חינוך (קסה. ו.) העיר על הרמב"ם דמשמעות הגמ' במנחות שם דכשר לכתחילה לעשות כן.

23. ספר איזהו מקומן

יתביישו עניים - במנחת קנאות ציין לתוי"ט (ניכויס ג. ת.) שהעיר כזאת, וכתב דמשום כבוד בית אלוקיננו לא חשו על שיתביישו העניים.

והנה לענין ביכורים איתא במשנה שם דעשירים מביאים בקלתות של כסף וזהב ועניים בסלי נצרים, והכא שהקפידו דגם עניים יביאו מיהא בכלי הראוי לכלי שרת - ביאר תורת הקנאות לפי שמנחה קדושה טפי מביכורים.

סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף ושל זהב - הנה עניים שאין להם כלי כסף וזהב מביאין בשאר כלים הראויין לכלי שרת, וצ"ע למה לא תקנו שיביאו הכל משאר כלים ולא

24. ספר איזהו מקומן

סקרנ), אך עדיין צ"ע כיצד היתה אליבא
דמ"ד כולו בדרום קאי.
וכתב השטמ"ק בשם הרא"ש דלדבריו אכן
לא יתכן לקיים שני הפסוקים, ונראה דלא חש
לקיים שניהם.
ובחיי הגרי"ז (מנחות יט): כתב דצ"ל דסבר
האי תנא שכל צד המערבי קרוי "לפני ה"
אף שלא הוא כנגד ההיכל כלל.

25. שפת אמת על מנחות דף ו/א

שם או גרגיר מלח. בתויו"ט הביא הגמ' דאי לא תני מלח הו"א מלח דבת הקרבה ליתכשר. ונ"ל מכאן סייעתא לשיטת הר"ב
לקמן (פ"ג מ"ב) דכל המנחה ה' מולחין מקודם. ומ"ש בכרייתא אין כל המנחה טעונה מלח היינו לעיכובא. ולהכי א"ש הכא
דהו"א כיון דהמלח בתוך המנחה שפיר דמי לקמוץ גם מן המלח אבל אי אין מולחין המנחה מה בכך דמלח בת הקרבה מ"מ
אדרבה הקומץ צריך להיות שלם ואח"כ למלוח אותו ואכתי חסר הקומץ. וגם א"ש קושי' רש"י לקמן (י"א). דליתני לבונה וכ"ש
מלח. ולפמ"ש מיושב דהו"א לבונה דמיקטר בפ"ע ואינו מעורב במנחה הוי קומץ חסר במקום הקורט לבונה אבל מלח שבתוך
המנחה ליתכשר לקמוץ גם מן המלח כנ"ל. ומ"ש בגמ' דמלח לא איקבע בהדי מנחה היינו לעיכובא וגם דלא נכתב בתורה בסדר
המנחה כמו לבונה וכו' ועי' מ"ש לקמן:

26. עוד עיין ברשימות לכמה ענינים